

Wroeten en spitten

Kasteel Rhoon, waar de Duitse Luftwaffe zich had gevestigd.

Collectie Gemeentearchief Rotterdam

MARCEL VAN LIESHOUT

Soms wordt schrijver Jan Brokken (63) bevangen door de vraag of hij er wel 'goed' aan heeft gedaan de oorlogsgeschiedenis van zijn vroegere woonplaats Rhoon overhoop te halen. En of hij 'het' wel helemaal 'goed' heeft gedaan. Zijn boek *De Vergelding*, vorige maand verschenen, voert de bestsellerslijst van de stichting CPNB aan. In Rhoon, het Zuid-Hollandse plaatsje waar domineeszoon Brokken opgroeide, is het boek niet aan te slepen. En leidt de 'hallucinerende geschiedenis' (Brokken) tot verhitte discussies.

'Dat krijg je als een gemeenschap een geschiedenis heeft verdrongen en verzwegen', zegt de schrijver. Hij krijgt dagelijks twintig mails en enkele handgeschreven brieven, uit het hele land: 'U moet zich eens in ons dorp verdiepen. Hier is ook zoiets gebeurd.'

Decennialang dacht Brokken dat er in Rhoon hoegenaamd weinig was gebeurd in de oorlogsjaren. Ja, een half jaar voor de bevrijding waren zeven mannen geëxecuteerd. Over

de oorlog werd in Rhoon ('Op Rhoon', zegt de autochtoon, verwijzend naar de voormalige geschiedenis als eiland) gezwegen.

Totdat Brokken en zijn researcher Bert Euser, prominent inwoner van Rhoon, gingen wroeten en spitten. Jeugdherinneringen kregen een andere kleuring. 'Tegenover ons woonde een saaie burgerman die iets in radioapparatuur deed. Nooit kwam de oorlog ter sprake. Die man bleek dé drijvende kracht te zijn achter hulp aan onderduikers. Een ontzettend heldhaftig iemand.'

Een schokkender ontdekking: in zijn 'goed christelijke dorpje' van iets meer dan tweeduizend inwoners circuleerde een lijstje met de namen van dertig 'moffenmeiden'. In Rhoon bleken zoveel Duitsers ingekwartierd dat vanzelf innige banden ontstonden. Brokken: 'Ik veroordeel niet. Ik praat niet in termen van goed en fout.'

Laatst kreeg Brokken, zelf van kort na de oorlog (1949), telefoon van de dochter van zo'n beweerde 'moffenhoer', een sleutelfiguur in zijn boek, wier vader juist een oorlogsheld was door overal in Europa tegen de Duitsers te vechten. 'Die vrouw is terminaal, ze vond het een gruwelijk boek. Begrijpelijk. Nadat ze me een paar keer op tv had gezien, is ze milder.'

Jan Brokken is als jongetje nog geknipt door de plaatselijke kapper, bijna een buurman, die zich na de bevrijding door een ophitsende meute liet verleiden tot het kaalknippen van (vermeende) 'moffenmeiden'. En daar onmiddellijk spijt van kreeg en een dag later excuses ging aanbieden.

Nu, in 2013, zijn er nog altijd enkele oude Rhoonaren die hem niets over de oorlog willen vertellen. En al helemaal niet over wat er zich precies heeft voorgedaan bij het inmiddels verdwenen buurtschap Het Sluisje, waar de Duitsers zeven inwoners bij wijze van represaille

executeerden.

Wie had schuld aan dat drama? Nu hij zelf tot de conclusie komt dat sabotage ten grondslag lag aan die executies, heeft Brokken in Rhoon al meermalen te horen gekregen: 'Zo, dus jij kiest de kant van de moffen?'

'Ik moraliseer niet', zegt de schrijver. De wordingsgeschiedenis van zijn boek begon ooit met het uitpluizen van het hardnekkige gerucht dat de burgemeester van Rhoon 'fout' was in de oorlog. Nadien rolde hij van de ene in de andere verbazing. 'Zoals iemand uit het dorp het zei: ik trof een sloot met drek aan die nooit goed was doorgespoeld.'

Gaat die 'rotoorlog' dan nooit voorbij?

Jan Brokken signeert zondag in Het Witte Huys in Rhoon.

Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant

MARCEL VAN LIESHOUT

Een dorp is het allang niet meer, met de 'overloop' uit Rotterdam, een vinexwijk, een metrostation en een aangrenzende snelweg. Deze zondag, als Jan Brokken terug is op het oude nest, lijkt Rhoon ineens weer dat dorp waar iedereen elkaar kent.

Domineeszoon Brokken is een begenadigd verteller, niet alleen op schrift, en zijn gedragen stemgeluid brengt de aanwezigen in Het Witte Huys aan de Dorpsdijk als vanzelf terug in de tijd. De locatie helpt ook mee.

Hier, pal tegenover de boek- en leeswinkel waar de schrijver deze ochtend en middag wordt geïnterviewd over zijn boek *De Vergelding* en waar hij signeert, werden op dinsdagavond 8 mei 1945 onder opzweepend gejoel 'moffenmeiden' met een schapenschaar door een leerlingkapper onder handen genomen.

Een verzoek van de auteur: 'Ik heb geschreven dat op de hoofden van de vrouwen met carbolineum een hakenkruis werd aangebracht, maar later heb ik van een vrouw gehoord dat het menie zou zijn. Als iemand daar nog meer over weet...'

Nooit is de geschiedenis af.

Die van het Zuid-Hollandse Rhoon, althans dat deel dat de oorlogsjaren overspant, is pas nu

tot leven gewekt. De oorlogsgeschiedenis van Rhoon blijkt veel diffuser en 'spannender' dan velen dachten. De deze zondag in Het Witte Huys aanwezig zijn er zonder uitzondering blij mee, maar het verhaal van Brokken heeft niet bij alle Rhoonaren verrukking teweeggebracht. Een geboren en getogen inwoner, verbonden aan de Oudheidkamer waar de plaatselijke historie wordt belicht: 'Hoe vaak heb ik niet gehoord: moet dat nou, roeren in die stront?'

Hét oorlogsdrama van Rhoon, de executie van zeven Rhoonaren in het buurtschap Het Sluisje als vergelding voor de dood van een Duitse soldaat, beschrijft Brokken in *De Vergelding* op een in meerdere opzichten vernieuwende wijze. Hij draagt nieuwe feiten aan en tilt naar boven wat in Rhoon, al dan niet ingegeven door schuld bewustzijn, bedekt bleef. Of zo snel mogelijk verdrongen werd. Als een detective ontrafelt de schrijver de periode 1940-1945, maar schuldigen aanwijzen doet hij niet. Bij het woord 'schuld' past vrijwel altijd een kanttekening.

Zeker, de Duitse represaillemaatregel vloeide voort uit een daad van 'het verzet', maar wie precies de hand had in de dood van de Duitse soldaat Ernst Lange laat Brokken aan ieders verbeelding over.

Namen noemen, beklemtoont hij deze zondag nog maar eens, dient geen enkel doel. Uit piëteit met de betrokkenen heeft hij de Rhoonaren in zijn boek een andere naam gegeven. Nu het boek zo'n succes oogst, is het 'op internet een spelletje geworden om te achterhalen wie wie is'. Dringende oproep van Jan Brokken: 'Dorpsgenoten, hou daar mee op!'

Wat na verschijning van *De Vergelding* wel duidelijk is geworden: nu nog rijten de oorlogsgebeurtenissen bij veel families in Rhoon wonden open. Er

is te veel gezwegen en te veel verdrongen, vermoedt een 87-jarige Rhoonaar die zondag naar Het Witte Huys is gekomen om Jan Brokken te horen spreken.

Hijzelf woonde ten tijde van de oorlog nota bene in dat Witte Huys, toen een kruidenierswinkel. Zijn eigen vader was ook zo'n zwijgzame. Pas veel later kwam hij erachter dat vader een prominente rol in het verzet had gespeeld. De kruidenier hielp onderduikers. 'Vraag me niet waarom, maar ik had als jongetje een tweepersoonsbed. Later ga je je afvragen: waarom lag er vaak een vrouw of een man naast me?'

Vroeger, toen Rhoon nog een dorp was, had ieder zijn eigen waarheid, vervolgt de man. 'Je had hier drie geloofsgemeenschappen en langs die lijnen liepen de verhalen.' De voorganger van de hervormde kerk had zich niet helemaal zuiver getoond, die van de gereformeerde juist wel. Zo ongeveer.

Goed en fout, als er in Rhoon al over werd gesproken, dan veroorzaakte dat in zichzelf weer tragedies. Een verzetsheld ontvluchtte het dorp nadat werd gemompeld dat wellicht 'het verzet' schuld droeg aan het executeren van zeven onschuldige bewoners van Het Sluisje. In het naastgelegen dorp Poortugaal kreeg de dochter van een Rhoonse vrouw nog in 1999 toegebeten: 'Jij bent toch die dochter van die moffenmeid?'

Brokken interviewde die dochter en laat haar zeggen: 'Die rotoorlog gaat nooit voorbij.'

In zichtbare zin lijkt de oorlog wel uit Rhoon verdwenen te zijn. Van het buurtschap Het Sluisje is niets meer over. Het week voor de aanleg van de A15. Brokken: 'De geschiedenis is onder het asfalt begraven.' Het centrale pleintje waar de 'moffenmeiden' werden geschoren en waar de Duitsers een schoolje hadden ingepikt, herinnert

in niets meer aan de periode 1940-1945.

Of Rhooon er door zijn boek slecht op komt te staan?, wordt Brokken deze zondag in Het Witte Huys gevraagd. 'Helemaal niet! Er zijn hier in zo'n klein dorp 170 tot 190 onderduikers ondergebracht. Niemand is gepakt. Een fenomenale prestatie.'